

KÜTÜPHANECİLERİN MESLEKİ ETİK İLKELERİNE BAKIŞ AÇILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANKARA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANELERİ ÖRNEĞİ

A RESEARCH ON LIBRARIANS VIEW OF PROFESSIONAL ETHICS PRINCIPLES: ANKARA UNIVERSITY LIBRARY'S EXAMPLE

Öğr. Gör. Yasin ŞEŞEN
Hitit Üniversitesi
Ankara Üniversitesi B.B.Y. Doktora Öğrencisi
yasinsesen@hitit.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6896-0567

Gönderim 04 Şubat 2020 - Kabul 20 Nisan 2020
Received 04 February 2020 - Accepted 20 April 2020

Öz: Bu çalışmanın amacı, Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinde görev yapmakta olan meslek lisansı (arşivcilik, kütüphanecilik, bilgi ve belge yönetimi vb.) mezunu personelin; Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından 2010 yılında ilan edilen kütüphane mesleki etik ilkelerine karşı bakış açılarının öncelikle belirlenmesi, daha sonra bakış açıları arasındaki benzerlikler ve farklılıkların da karşılaştırılarak ortaya koyulmasıdır. Çalışma, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında; 15.11.2019 - 01.12.2019 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi'nde hizmet vermekte olan toplam 25 kütüphaneden (fakülte, enstitü, yüksekokul, uygulama merkezi vb.) 17 tanesi ele alınmıştır. Bu durumun nedeni olarak, bünyesinde bilgi ve belge yönetimi, kütüphanecilik, arşivcilik mezunu vb. meslekten personel barındıran 17 kütüphanenin mevcut olmasıdır (Diğer 8 kütüphanede, meslekten personel bulunmamaktadır). Bu 17 kütüphanenin bünyesinde kütüphaneci ve/veya yönetici kadrosunda; 30 personel (17 yönetici, 13 kütüphaneci) görev yapmaktadır. Örneklem, araştırma evreninin yüzde 68'ini kapsamaktadır. Araştırma örnekleme, bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme soruları; 1996 yılında hazırlanıp yürürlüğe konulup, 02.04.2010 tarihinde gözden geçirilerek ilan edilen Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri'ne dayanılarak hazırlanmıştır. Araştırma sorularına verilen cevaplardan elde edilen veriler göz önüne alınarak karşılaştırılmaları yapılmıştır. Araştırma sonucunda, görev yapan tüm kütüphanecilerin 'Kütüphanecilik Etik İlkelerini' bildikleri ve kütüphanelerinde hayata geçirdikleri saptanmıştır. Ancak özellikle gelişen teknoloji ile birlikte meslek etiği ilkelerinin güncellenmesi gerektiği görülmüş; bunun yanında kullanıcı hizmetleri, bilgiye erişim, araştırma yöntemleri vb. konularda kütüphanecilerin edindikleri bilgilerin de güncelleştirilmesi gerektiğine ulaşılmıştır. Bunlara ilave olarak, kütüphanecilerin periyodik olarak meslek içi eğitimler ve teknolojik gelişim gösteren araç-gereç konusunda kurum içi eğitimlere tabi kılınmaları gerektiğine ulaşılmıştır. Tüm bu sonuçlar göz önüne alınarak, geleceğe yönelik olarak çeşitli öneriler ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ankara Üniversitesi, etik, mesleki etik, kütüphanecilik, kütüphanecilik etiği.

Abstract: The aim of this study, is to provide a professional license (archivism, librarianship, information and document management etc.) in Ankara University Libraries graduate staff, Turkish Librarians Association declared against the principles of professional ethics of the library in 2010 by the first determination perspective, then is revealed by comparing the similarities and differences between the perspectives. The study was conducted with a semi-structured interview technique. Scope of study, between 15.11.2019 and 01.12.2019 a total of 25 libraries (faculty, institute, vocational,

application center etc.) have been serving at Ankara University) 17 of which were addressed. As a result of this situation, he graduated in information and document management, librarianship, archivism etc. there are 17 libraries that house staff from the profession (in the other 8 libraries there are no staff from the profession). Within these 17 libraries, there are 30 staff (17 managers, 13 librarians) who are librarians and/or administrators. The sample covers 68 percent of the research universe. The research sample was conducted in this direction. In the study, semi-structured interview questions were prepared based on the professional ethics principles of the Turkish Librarians Association which were prepared in 1996 and put into effect and revised and announced on 02.04.2010. Comparisons were made by taking into account the data obtained from the answers to the research questions. As a result of the research it was determined that all librarians who served knew the 'Ethical Principles of Librarianship' and implemented them in their libraries. However, it has been seen that the principles of professional ethics need to be updated especially with the developing technology as well as user services access to information, research methods etc. it was reached that the information obtained by librarians on the subjects should also be updated. In addition to these it has been reached that librarians should be periodically subjected to in-house training on the subject of professional training and technological development tools and equipment. Considering all these results various proposals have been put forward for the future.

Keywords: *Ankara University, ethics, professional ethics, librarianship, librarianship ethics.*

GİRİŞ

Yönetim alanındaki en temel konulardan birisi, kurumsal kimliğini geliştirmek isteyen bir kurumun imajını yükseltebilecek yöntem ve tekniklerin belirlenerek ortaya koyulması ve ilgili kurumun güncel olarak edinim sağladığı stratejik yöntemlerin de sürdürülebilirliğidir. Kurumda edinilen yeteneklerin sürdürülebilirliğini sağlayacak her türlü kaynak ve personel girdisi, kurumun kendi bünyesinde faal durumda mevcut bulunmalıdır. Kurumun personelinin, kurumun hizmet sahasına uygun şekilde belirli kurallar ve normlara uyması gerekmektedir.

Personelin etik amaçlar ve ahlaki yükümlülüklerini yerine getirecek şekilde kurum normlarına uyması, etkili ve verimli çalışabilmesini sağlar. Bir kurumda etik çalışmaların yapılmasının temel amacı, ilgili kurumun sistem analizini ortaya çıkarabilmektir. Bu doğrultuda etik ve mesleki etik ilkelerin verimli şekilde ele alınması gerekmektedir.

Etiğin çeşitli tanımları farklı bilim insanları tarafından şu şekilde yapılabilir:

İnal'a göre (1996: 1) "etik sözcüğü", Yunanca karakter anlamına gelen ethos sözcüğünden türetilmiştir. Etik, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi kötü gibi ahlâksal açıdan araştıran bir felsefe disiplini.

Mengüşoğlu'na göre (1965: 2) "etik", insanın hareket ve faaliyetlerini hususi bir problem sahası olarak araştıran, bu sahanın varlık-karakteriyle, onun temelini teşkil eden; prensiplerin varlık-karakterini, insanın hareket ve faaliyetlerinin bağlı veya müstakil olduklarını tetkik eden bilgidir.

Kuçuradi (2000: 12) "etiği", insanların arasındaki ilişkiyi temel dayanak noktası yapan; insanların başka insanlarla ve kendileriyle olan ilişkilerinde eylemde bulunurken

karşılaşılan değer ve normlara ilişkin sorunlara ışık tutma girişimi olarak tanımlanmaktadır.

Abdülbâki Güçlü ve arkadaşlarının çalışmasında etik konusunda ayrıntılı bir tanım yapılmış ve şu görüşlere yer verilmiştir. “Etik”, insanın ahlaksal sorumlulukları ile toplumsal yükümlülüklerinin neler olduğunu ortaya koyan, sunduğu gerekçelerle bunları tek tek tanımlayan; hem eylemlerin hem de eyleyenlerin ahlaksal değerlerini belirleyen öğretiler bütünüdür (Felsefe sözlüğü, 2002: 500-501).

Etik ve ahlâk arasındaki temel ayrım bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu temel ayrım, etiğin niteliğini belirler. Ahlâklı olmak bir erdemdir, etiğe uygun yaşamak ise bir görevdir. “Etiğin varlığı, insan-insan, insan-çevre vb. ilişkilerin düzenlenmesi konusunda yüzyıllardır kullanılan belirli davranış kalıplarını içerir. Etik ve ahlak kurallarının toplum içerisinde sürekli şekilde uygulanabilir olması, o toplumun kendi kendisini denetleyebildiğinin en temel göstergesidir” (Şeşen, 2020: 207).

Günlük yaşamda birçok durumda etik ilkeler, kuralları da beraberinde getirir. Etik ilkeler, zamanla içtihat durumuna da gelebilmektedir. Bir kurumda görev yapan farklı meslek gruplarını da ilgilendiren ilkeler birçok mesleğe uygun olacak şekilde ortaya çıkabilir, güncellenebilir ve/veya uygulamadan kaldırılabilir. Zaman içerisinde gelişen teknolojiye bağlı olarak etiksel bakış açıları da değişime ayak uydurur. Bir kurumun hizmetlerinin değerlendirilmesi, kurumda eksik olan ve/veya günümüze uygun olmayan süreçlerin belirlenmesi, kurumun performansının da ortaya koyulabilmesi açısından önemlidir. Meslek profesyonellerinin, işverenlerin ve bilgi merkezi sorumluların uygulayabilmesi için yol haritası niteliği taşıyan çalışmalar ortaya koyulmalıdır (Kuzucuoğlu, 2018: 214). Bu amaçla geçmişte çeşitli etik alanında araştırmalar yapılmıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Etik çalışmalarının temel amacı, ilgili kurumun sistem analizini ortaya çıkarabilmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Mesleki Etik Kavramı ve Mesleki Etik İlkelerin Özellikleri

Meslek ahlâkı/etiği, bir mesleğin yerine getirilmesinde uygulanması gereken ahlâki kuralları içerir.

“Meslek etiği”, mesleği yapan kişinin ne yapması ya da ne yapmaması gerektiği ile ilgilidir. İşler sadece teknik özellikleri ile değil, işi yapan ya da işin sunulduğu kitlenin ahlâki kuralları ve değerleri ile de doğrudan ilgilidir (Vural ve Coşkun, 2011: 27). Genelde mesleki etiğin özü, insana ve kişiliğine saygı, topluma saygı ilkelerini içerir (Yıldızeli, Çolaklar, Güneş, 2009: 120).

Meslek etiğinin yanıt aradığı sorular çeşitlidir. Bu konuda Tepe’ye göre (1997: 30), insanların belirli bir mesleği yaparken genel olarak ne yapıp ne yapmamaları gerektiğine ilişkin sorulardır; yani belirli bir tek tip durumda yapılması ve yapılmaması gerekeni soran sorulardır.

İş yaşamında ne kadar meslek varsa o kadar da meslek etiği/ahlâkı vardır. Her mesleğe göre bir etik vardır. Etiksel davranış ve etik kurallarının formüle edilmesi tüm meslekler için en gerekli temel özelliktir (Nernchek, 1991: 668).

Her mesleğin kendine has etik kuralları bulunmaktadır. Bunun yanında her mesleğin etik ilkelerinin hem benzer, hem de birbirinden farklılık gösteren özellikleri de bulunmaktadır. Mesleki etik ilkeleri, belirli bir meslek üyelerini mesleğin kuralları ile davranmaya zorlayan ilkelerdir. Meslek eğitiminin uygulama alanı, özel ve/veya kamu alanı fark etmeksizin iş ve meslek ahlakı kurallarının göz önüne alınmasını gerektirir.

İş ahlakı, şirkete, personele, hissedarlara ve sosyal çevreye yönelik sorumluluktur. İş ahlakı, hakça davranmak demektir (Mchugh, 1992: 11). İş ahlakının kurallarının uygulandığı kamu kurumları veya işletmelerde verimlilik açısından da gelişmiş uygulamalar, iş barışı ve dürüstlük ilkesi ön plandadır. Bu doğrultuda her türlü işin takibinde, etik ve mesleki etik ilkelerinin verimli şekilde ele alınmış olması önemlidir. Çünkü iş yaşamında ve bilimde sadece tarafsız doğrular veya yanlışlar vardır.

Emile Durkheim'ın, *Meslek Ahlakı* adını taşıyan kitabında konuyla ilgili bilgiler yer almaktadır. İlgili kitaptan Subaşıoğlu (1997: 469); ahlak, ahlakı tatbik edecek grubun eseridir. Bu ahlak eksik olduğu zaman o grupta kafi tecanüs ve tesanüt yoktur. Grup olarak mevcut değildir. Meslek grupları ne kadar sağlam ve teşkilatlı olursa, meslek ahlakı da o kadar gelişir ve sayılır diyerek aktarma yapmaktadır.

Mark Schwartz ise etik kodlara ilişkin sekiz mecaz saptamış ve etik kodların çalışanların davranışlarını etkilediğini belirtmiştir. Bu mecazlar şunlardır (Aydın, 2012: 18-19'dan aktaran Özan ve diğerleri, 2017):

- Kural kitabı olarak: Etik kodlar, çalışanlardan ne gibi davranışlar beklendiğini açıklar.
- Yol gösterici levha olarak: Çalışanların belirli davranışların uygun olup olmadığını test etmeleri için başka kaynaklara başvurmaları için yol gösterir.
- Ayna olarak: Etik kodlar belli davranışların kurum tarafından kabul edilebilir olup olmadığını karar vermesi için davranışı önceden görebilmesi konusunda bir fırsat sağlar.
- Büyüteç olarak: Etik kodlar çalışanlara söyledikleri ve yaptıkları şeylere daha yakından bakmaya ve dikkatli olmaya teşvik eder.
- Kalkan olarak: Etik kodlar çalışanların etik dışı taleplerle mücadele etmelerine destek verir.
- Duman dedektörü olarak: Etik kodlar, zararı önleyecek kadar zaman varken tehlikeler konusunda çalışanları uyarır.
- Yangın alarmı olarak: Etik kodlar, çalışanları etik dışı uygulama ve durumlarda yetkili makamlarla temasa geçme ve bildirimde bulunma konusunda motive eder.
- Sopa olarak: Etik kodların zorlayıcı potansiyeli çalışanların kodların içerdiği hükümlere uymasını sağlar (Aydın, 2012: 18-19'dan aktaran Özan ve diğerleri, 2017).

Meslek mensuplarının karşı karşıya kalabilecekleri etik sorunlar, ikilemler üzerinde düşüncelerini ve ilkeler bağlamında davranmalarını sağlamaktadır. Her meslek alanının kendine özgü etik kodları bulunmaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan kütüphanecilik mesleğinde kendine özgü etik kuralları ve ilkeleri bulunmaktadır.

2.2.Kütüphanecilik Mesleki Etiği ve Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri

Her meslek alanının kendine özgü etiksel kuralları vardır. Bu etiksel kurallar, standartlar bilimi olan kütüphanecilik (bilgi yönetimi, bilgi ve enformasyon yönetimi vb.) mesleğinde de önemli bir yer tutmaktadır.

“Kütüphanecilik etiği, diğer meslek ve/veya bilim dallarında olduğu gibi, genel etik çalışmalarının alt alanını oluşturmaktadır. Ayrıca kütüphaneciliğin, toplumun bilgi gereksinimini karşılamaya yönelik bir hizmet alanı olması ve bunun için birçok ilke, yöntem, kuram ve teknikler geliştirmesi, onun birçok bilim ve meslek disiplini ile ilişki içerisinde bulunmasını zorunlu kılmaktadır” (Fenerci, 2003: 287).

Bu çerçevede kütüphanecilik etiği ele alınırken, kullanıcıların bilgi konusunda her türlü taleplerinin karşılanması, düşünce özgürlüğünün sağlanması ve telif haklarının korunmasına kadar birçok önemli konunun incelenmesi, analiz edilmesi gerekmektedir. Mesleki etiği, mesleğin uygulanma sürecinde etkili olan çevresel normlardan oluşur. Mesleki normlar, meslek mensuplarının her türlü davranışını kapsamaktadır. Kütüphanecilikte etik kuralların, sorumluluklarının ve kuralların var olmasının amaçları verimli şekilde ortaya koyulmalıdır. Etik standartlar belli olmadan kütüphanecilik mesleği, diğer alanlara yayılamaz.

Kişisel davranışlara, kişisel çıkarlara sınır çizen ve grup dinamiği oluşturan (Subaşıoğlu, 1997: 6) kütüphanecilik etiği, bireylerin veya toplumun bilgi erişimini sağlama ve bilgi gereksinimlerini karşılamada insanın değerini korumak adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilke, kural ve normlara dayanak oluşturulan değerlerdir (Yılmaz, 2015: 6).

Kütüphanecilik alanında yapılan akademik çalışmalarda mesleki etik konusunun literatüre daha fazla girmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu konuda üzerinde daha fazla durulması ve çalışmaların detaylandırılmasıyla birlikte, kütüphanecilik mesleki etiği literatürü de ilerleme gösterecektir.

Dünyada etik ilkelerin ortaya çıkışı 1930’lu yıllara uzanmaktadır. Bu konuda Kızıloz (2017: 24) kütüphanecilik etik ilkelerinin dünyada oluşturulması Türkiye’den daha önceki dönemlerde gerçekleşmiştir. Amerikan Kütüphaneciler Derneği (ALA), Mesleki Etik Bildirgesi’ni 1939 yılında kabul etmiş ve en son 2008 yılında güncellemiştir demektedir.

1981 yılında Amerikan Kütüphane Derneği Üyeleri ve Amerikan Kütüphane Derneği Konseyi tarafından Mesleki Ahlak Yasası kabul edilmiştir. Mesleki Ahlak Yasası’nın kabul edilmesiyle, bilgi hizmetlerinin doğru, önyargısız, özel yaşamın gizliliği ilkelerine saygı duyularak sunulması gerektiği vurgulanmıştır (Öztemiz, 2012: 14).

1996 yılında hazırlanıp yürürlüğe konulan Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri, 02.04.2010 tarihinde gözden geçirilerek ilan edilmiştir. Bu ilkeler aşağıda Resim 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1: Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri

Kaynak: <http://kutuphaneci.org.tr/bildirgeler/mesleki-etik-ilkeleri/>

Kütüphanecilik Mesleki Ahlak ilkelerinin kabul edilmesinden bir yıl geçmesine müteakip, 1997 yılında düzenlenen 33. Kütüphane Haftası programında kütüphanecilik mesleki etiği konusunda çeşitli gelişmeler ortaya koyulmuştur. Bu konuda Toplu (2007: 208) şunları iletmektedir: Aslan (1997: 135-137)'in bildirisinde Amerika, İngiltere ve Türkiye'deki etik normlar karşılaştırılmış ve her üçünde de koruma ile ilgili birinci aşamanın arka plana itildiği; Amerikan ve İngiliz etik normlarında, okuyucuya karşı sorumluluğun; TKD'nin ilkelerinde ise bilgi edinme özgürlüğünün öncelikli konu olarak ele alındığı belirtilmiştir.

Önal tarafından yapılan çalışmada ise, meslek etik kurallarının benimsenmesinin, mesleğin toplumda tanınmasında ve saygınlığının artırılmasında en önemli itici gücü oluşturacağı vurgulanmaktadır (Önal, 2005: 259).

Ayrıca, Türkiye dışında yapılan önemli bir çalışmada, 2000 yılında dünyanın farklı bölgelerinde çalışan kütüphanecilerin temel değerlere bakış açıları araştırılmıştır (Koehler, Hurych, Dole ve Wall, 2000; Koehler ve Pemperton, 2000). Bu temel değerler şu şekilde belirtilmiştir (Bezirci ve Sağlık, 2015: 294):

- Entelektüel özgürlük,
- Kullanıcı bilgilerinin gizliliğini korumak,
- Fikri mülkiyet hakkı,
- Mesleki tarafsızlık,
- Kültürel kayıtların korunmasıdır

Türkiye’de, Kütüphanecilik ve Arşivcilik Yasasının çıkarılmaması, etiğin kütüphanecilik ve arşivcilik meslek dalında verimli şekilde uygulanmasını önlemektedir. Kütüphaneciliği etkileyen birçok yasa zaman içerisinde güncelliğini yitirdiğinden dolayı işlevsiz kalmıştır. Yasal sınırların bile oluşturulmadığı bir meslek dalında ahlaki değerleri temel alan bir uygulama biçimi geliştirmek son derece güçtür (Toplu, 2007: 208).

Tüm bu olumsuz durumlara, meslek insanlarının etiğe bakış açılarının da yetersiz olması eklenebilir. Meslek insanları ne yazık ki etik değerlerin uygulanması konusunda yeterince çaba sarf etmemiş ve daha da kötüsü bu konuda hiçbir yönlendirme ve yaptırıma da maruz kalmamışlardır. Bunun yanında, mesleki derneklerin üyeleri (TKD, ÜNAK, ANKOS vb.) ve enformasyon merkezlerinin etik değerler ve 1996 kabul edilmiş olan Kütüphanecilik Meslek Ahlak İlkelerinin ulusal ölçekte yaygın bir uygulama ortamı bulabilmesi amacıyla somut bir şekilde aktif çalışmalar yaptıkları da görülmemiştir.

Kütüphanecilik etiği konusunda Türkiye’de yapılmış olan akademik çalışmalar yetersizdir. Bu konuda Zan ve Yazıcı şu yorumları yapmışlardır:

Kütüphanecilik etiği ile ilgili olarak 2014 yılında gerçekleştirilen önemli bir gelişmeden söz etmemiz gerekir. 3-5 Eylül 2014 tarihleri arasında Kastamonu Üniversitesi’nde düzenlenen ‘I. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu’nun konusu Etik: Kuram ve Uygulama’ olarak belirlenmiş, sempozyuma sunulan bildirilerin önemli bir kısmı da kütüphanecilik etiği üzerine olmuştur. Ülkemizde böyle bir sempozyumun düzenlenmiş olması kütüphanecilik etiği adına önemli bir gelişmedir. Bu sempozyumda sunulan bildirilerden bazıları; Dalkıran ve Yılmaz, 2015; Aslan, 2014; Konya ve Atay, 2014; Güneş, 2014; Yalçın, Gençbüyür ve Akgün, 2014; Akkaya, 2014; Bezirci ve Sağlık, 2015; Kızıllöz, 2014’dür (Zan vd., 2016: 5830).

Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri’ni zaman içerisinde birçok kütüphane benimsemiştir. Bu kütüphaneler içerisinde akademik bir kurum olan Ankara Üniversitesi Dokümantasyon Daire Başkanlığı da önemli bir mevkiye bulunmaktadır. Çalışmanın ana konusu olarak Ankara Üniversitesi Dokümantasyon Daire Başkanlığı bünyesinde, kütüphanecilik etiğinin güncel durumu incelenmiştir.

2.3.Kütüphanecilik Meslek Etiği İlkelerinin Kütüphanelerde Uygulanması Süreci

1980'lerden günümüze kadar teknolojik gelişmelerin olumlu etkisiyle birlikte, kurumlar kullanıcılarına daha verimli hizmetler veren organizasyonlar olmaya başlamışlardır. Kurumlar, hizmet kalitelerini ilerletebilmek amacıyla yeni yöntemler denemeye başlamışlardır. Bu yöntemlere destek amacıyla meslek etiği ilkelerini bünyelerinde kabul etmiş ve verimli şekilde uygulamaya başlamışlardır. Kütüphanelerin sağladıkları hizmetlerin etiksel olarak düzenlenmesi önemlidir. Bu amaçla kütüphanelerin hizmet kalitelerinin ölçülmesi amacıyla, öncelikle kütüphane personelinin kurallar ve etik ilkelere olan bağlılıkları üzerinde durulmalıdır. Bilgi ve Belge Yönetimi alanında etiksel ilkelerin uygulamaya aktarılması bu açıdan önemlidir. Bilgi ve Belge Yönetimi alanında etik ilkelerin ana işlevi, bilgi erişim'dir [bilgi erişimidir].

Bilgi ve Belge Yönetimi alanında, mesleki etik kapsamına giren bir başka konu ise telif haklarıdır. Kütüphaneciler korsan olarak tanımlanan ve üreticisinden izinsiz çoğaltılan yayınları satın almaz ve kütüphaneye sokmazlar. Yazarın emeğinin çalınması anlamına gelen bu tür izinsiz çoğaltma ve satma işlemleri zaman zaman kütüphaneler için ciddi etik sorunlara neden olabilmektedir (Yılmaz, 2009: 34).

Elektronik kaynaklara ulaşımın günümüz koşullarında kolaylaşması ve yaygınlaşması, bilgi gizliliği ve güvenliğinin sağlanmasını ön plana çıkarmıştır. Bilgi ve Belge Yönetimi alanında gizlilik hakkı, bir kullanıcının şahsi bilgilerine erişiminin sınırlanmasıdır. Kullanıcı gizliliği önemli bir faktördür. Kullanıcı gizliliği, kullanıcının araştırma konusunun, edindiği bilgilerin, danıştığı soruların, ödünç aldığı kütüphane kaynaklarının, kullandığı web sitelerinin, ya da kişisel bilgilerinin hiçbir koşul altında başkaları ile paylaşılmamasıdır (Ocaklı ve Soğuksu, 2005: 34). Bu kapsamda kütüphanecilere oldukça önemli görevler düşmektedir.

Kütüphanelerin oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanmasının temel amacı, kullanıcılarıdır. Kullanıcıların bilgi gereksinimleri sürekli şekilde karşılanmalıdır. Kullanıcıların eğitimi ve kütüphanelerin hizmet kalitesinin devamlılığı kütüphane yöneticilerinin başarısına bağlıdır. Kütüphanelerde etik kuralların benimsenmesi, o kütüphanenin yönetimi ile doğrudan bağlantılıdır. İyi bir kütüphane yönetimi, planlama ve denetleme faaliyetlerinin sistematik olarak hayata geçirildiği ortamlarda sürdürülebilir.

Zaman içerisinde farklı koşullarında ortaya çıkmasıyla birlikte, kurumların meslek etiği uygulamalarına destek olabilmek amacıyla, çeşitli destek yöntemleri de benimsenmeye başlanmıştır. Bu yöntemlerden önemli olanlardan bir tanesi, toplam kalite yönetimidir. Toplam kalite yönetimi, bir kurumun hizmetlerinin kalite standartları ölçüsünde düzenlenmesi ve ölçülmesi olarak özetlenebilir. Toplam kalite yönetimi; işin kalitesi, sürecin kalitesi, sistemin kalitesi, çalışanların, yöneticilerin, hedeflerin kalitesidir (Ishikawa, 1985: 23). Toplam kalite yönetiminin kütüphane hizmetlerine yansması, kütüphanenin mevcut durumunun geliştirilmesi ve kullanıcı hizmetlerinin modern koşullarda sevk ve idare edilmesidir. Kütüphanelerde kalite güvencesinin

gelişimi ile birlikte, kütüphaneler geleceğe yatırım yapmaktadırlar. Kütüphaneler, zaman içerisinde yeni teknolojilerin katkısıyla gelişmektedirler.

Türkiye'de kullanıcı gizliliği konusunda kütüphaneleri kısıtlayan herhangi bir yasa bulunmamaktadır. 1996 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından meslektaşların uyması gereken mesleki ilkeler yayınlanmıştır. Türk Kütüphaneciler Derneği üyeleri tarafından da benimsenen bu ilkeler kullanıcı gizliliği ile ilgili aşağıdaki maddeleri de içermektedir: Kişiler hakkında bilgi sağlarken hem doğru bilgi verir, hem de özel yaşamın gizliliğini korur; istenen veya sağlanan bilgi ile ilgili olarak her kullanıcının özel yaşamın gizliliğine saygı gösterilmesi ilkesine bağlı kalır ("Türk Kütüphaneciler Derneği", 2005: 56).

Kütüphane hizmetlerinin tarafsız ve sansürlü sürdürülmesi de önemli bir konudur. Bu konuda kütüphane yöneticilerine ve kütüphanecilere büyük görev düşmektedir. Kütüphane dermesinin geliştirilmesi, kütüphane yöneticisinin öncelikli görevidir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Ankara Üniversitesi, Ankara içi ilçelere dağılmış On (10) yerleşkeden oluşmaktadır. Bilgi ve kütüphane hizmetleri fakülteler, enstitüler, yüksekokullar ve uygulama-araştırma birimleri düzeyinde hizmet vermektedir. Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, birim kütüphaneleri arasında eşgüdümü sağlamaktadır. Araştırma, 17 birim kütüphanesi üzerinde yapılmıştır. Çalışma için, birim kütüphaneleri yöneticilerinden randevu istenilmiş ve randevu günü ve saatinde ilgili yerde görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinde görev yapmakta olan meslek lisansı (arşivcilik, kütüphanecilik, bilgi ve belge yönetimi vb.) mezunu personelin; Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından 2010 yılında ilan edilen kütüphane mesleki etik ilkelerine karşı bakış açılarının öncelikle belirlenmesi, daha sonra bakış açıları arasındaki benzerlikler ve farklılıkların da karşılaştırılarak ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın Evreni: Ankara Üniversitesi Birim Kütüphaneleridir (25 Kütüphane, 30 personel).

Araştırmanın Örnekleme: Ankara Üniversitesi Birim Kütüphanelerinden bünyesinde bilgi ve belge yönetimi, kütüphanecilik, arşivcilik mezunu vb. meslekten 30 personel (17 Yönetici, 13 Kütüphaneci) barındıran 17 Birim Kütüphanesidir. Bu kütüphanelerdeki 30 meslekten personel (kütüphaneci) ile görüşülmüştür.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın yöntemi, betimleme yöntemidir. Betimleme: Olayların, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların ne olduğunu açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konulmaya çalışılır (Kaptan, 1998: 143).

Araştırma tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme yöntemi: Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Görüşme genellikle, yüz yüze, telefon ve kameralı telefon vb. iletilerle yapılır (Karasar, 2009: 133). Yarı yapılandırılmış görüşme: Araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme planını hazırlar. Görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan sorularla görüşmenin akışının geliştirmesini sağlayabilir (Ekiz, 2003: 7).

Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinden veri toplama ve analizinin hayata geçirilebilmesi amacıyla; 17 kütüphane ziyaret edilmiş, personelinin (yöneticiler ve kütüphaneciler) kütüphanecilik meslek etiği ilkelerine bakış açılarını belirlemek için Görüşme Yöntemi uygulanmış ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan (bkz. Ek 1) yararlanılmıştır.

15.11.2019 tarihinde saat 12.00'de Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'nde başlayan görüşmeler, 01.12.2019 tarihine kadar sürmüştür; 01.12.2019 tarihinde saat 17.00'de Spor Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi'nde sona ermiştir. Görüşmeler sırasında, görüşülenlerden alınan bilgiler not edilmiş ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Ankara Üniversitesi Kütüphaneleri ve Personel Sayısı Tablo 1'de şu şekilde görülebilir:

Tablo 1: Ankara Üniversitesi Fakülte Kütüphaneleri ve Meslekten Personel Sayısı

KÜTÜPHANE	YÖNETİCİ	KÜTÜPHANECİ
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi	1	3
Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi	1	1
Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	1	-
İletişim Fakültesi Kütüphanesi	1	-
Fen/Mühendislik Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	1	1
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	1	1
Sağlık Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	1	-
Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	1	2
Spor Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	1	-
Tıp Fakültesi Kütüphanesi	1	1
Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	1	-
Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	1	1
Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	1	3
Devlet Konservatuarı Kütüphanesi	1	-
Güzel Sanatlar Kütüphanesi	1	-
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi	1	-
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kütüphanesi	1	-
TOPLAM SAYI	17	13

3.2. Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda kütüphane yöneticilerine ve kütüphanecilere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Ankara Üniversitesi.....Kütüphanesi yöneticisi/ personeli olarak, kütüphane mesleki etik ilkelerini biliyor musunuz?
2. Ankara Üniversitesi.....Kütüphanesi'nde kütüphanecilik mesleki etik ilkelerine tam olarak uyuluyor mu? Uyulmayan mesleki etik ilkeleri hangileridir?
3. Ankara Üniversitesi.....Kütüphanesi'nde uygulanan mesleki etik ilkelerinin geliştirilmesi amacıyla önerileriniz nelerdir?

3.3. Ankara Üniversitesi Kütüphanelerinde Çalışan Kütüphanecilerin, Araştırma Sorularına Verdiği Cevapların Değerlendirilmesi

Ankara Üniversitesinde görev yapan kütüphanecilere uygulanan sorulara verilen yanıtlar, Tablo 2, 3 ve 4'de gösterilmiştir. Her tablonun altında, tabloda verilen bilgilere göre analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA VERİLERİ VE SONUÇLARI

4.1. Ankara Üniversitesi Birim Kütüphaneleri Personelinin, Kütüphanecilik Meslek İlkelerini Bilme Durumu

Tablo 2'deki bilgiler göz önüne alındığında; 17 farklı kütüphanede 30 (yönetici-kütüphaneci) personelin Kütüphane Mesleki Etik İlkelerini bildikleri saptanmıştır. Bu açıdan kütüphane mesleki etik ilkelerinin; soruya muhatap olan tüm kütüphaneciler tarafından bilinmesi mesleksi açıdan oldukça önemli ve güzel bir durumdur. Meslek etiğini bilen ve uygulama gayretinde olan personelin varlığı, Ankara Üniversitesinin faydasıdır. Bu açıdan Kütüphane Mesleki Etik İlkelerinin, kurum içerisinde görev yapan kütüphane personelleri açısından bilinirliği %100'dür.

Tablo 2: Meslek İlkelerinin Bilinme Durumu

SORU 1. Ankara Üniversitesi Kütüphanesi yöneticisi/ personeli olarak, kütüphane mesleki etik ilkelerini biliyor musunuz?		
KÜTÜPHANE	YÖNETİCİ	KÜTÜPHANECİ
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Personel 1. Biliyorum Personel 2. Biliyorum Personel 3. Biliyorum
Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Biliyorum
Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	-
İletişim Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	-
Fen/Mühendislik Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Biliyorum
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Biliyorum
Sağlık Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	-
Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Personel 1. Biliyorum. Personel 2. Biliyorum
Spor Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	-
Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Biliyorum
Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	-
Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Biliyorum
Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Biliyorum	Personel 1. Biliyorum Personel 2. Biliyorum Personel 3. Biliyorum
Devlet Konservatuvarı Kütüphanesi	Biliyorum	-
Güzel Sanatlar Kütüphanesi	Biliyorum	-
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi	Biliyorum	-
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kütüphanesi	Biliyorum	-

4.2. Ankara Üniversitesi Birim Kütüphaneleri Personelinin, Kütüphanecilik Meslek İlkelerini Uygulama Durumu

Tablo 3'deki bilgiler göz önüne alındığında; 17 farklı kütüphanede 30 personelin Kütüphane Mesleki Etik İlkelerine uydukları gözlemlenmiştir. Diş Heimliği Fakültesi Kütüphanesinin de yasallık ilkesi konusunda katı davranıldığı belirtilmiştir. Bu durumun nedeni olarak Fakülte Üst Yönetiminin zaman zaman sağlık alanında etiğe devlet olarak çok önem verilmesinden dolayı, Kütüphane Yönetimine bu konuda uyarı yaptığı iletilmektedir. Ama detaylar hakkında ilgili kütüphane yöneticisinden bilgi alınamamıştır. Hukuk Fakültesi Kütüphanesinde görev yapan personel tarafından, kurum genelinde kütüphanecilerin sayısının az olmasından dolayı etik hassasiyet konusunda eksiklerin olabileceği belirtilmiştir. Çünkü meslek bilgisi almayan personelin, etiksel açıdan eksiklikleri olabilir. İncelenmelerden elde edilen bilgiler değerlendirilirse, Kütüphane Mesleki Etik İlkelerinin, kurum içerisinde uygulanması konusunda kütüphane personellerinin başarısı %100'dür.

Tablo 3: Meslek İlkelerine Uyuma Durumu

SORU 2. Ankara Üniversitesi Kütüphanesinde kütüphane mesleki etik ilkelerine tam olarak uyuluyor mu? Uyulmayan mesleki etik ilkeleri hangileridir?		
KÜTÜPHANE	YÖNETİCİ	KÜTÜPHANECİ
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Personel 1. Uyulmaktadır Personel 2. Uyulmaktadır Personel 3. Uyulmaktadır
Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi	Kütüphane politikası gereğince kurallara ve mesleki etik ilkelerine uyulduğu belirtilmiştir. Zaman zaman Fakülte üst yönetiminin, kütüphane yönetimine verdiği talimatlardan dolayı, kullanıcılarla aralarında fikir ayrılıkları ve şikayetler olduğu belirlenmiştir. Kurallar bazı durumlarda katı uygulanabilmektedir.	Uyulmaktadır.
Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
İletişim Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır.	-
Fen/Mühendislik Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Uyulmaktadır.
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Kütüphanecilerin sayısının yetersiz olmasından dolayı, etik hassasiyet konusunda eksiklikler olabilir. Fakat mevcut olan kütüphaneciler bu konuda elinden gelen herşeyi yapmaktadır.
Sağlık Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Personel 1. Uyulmaktadır Personel 2. Uyulmaktadır
Spor Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Uyulmaktadır.
Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Uyulmaktadır.
Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	Personel 1. Uyulmaktadır Personel 2. Uyulmaktadır Personel 3. Uyulmaktadır
Devlet Konservatuvarı Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Güzel Sanatlar Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kütüphanesi	Uyulmaktadır	-

4.3. Ankara Üniversitesi Birim Kütüphaneleri Personelinin, Kütüphanecilik Meslek İlkelerinin Geliştirilmesi Konusundaki Önerileri

Tablo 4'deki bilgiler incelendiğinde; kütüphane personelinin bilgilerinin güncel tutulması ve kütüphanenin teknolojik olarak geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Etik kurallar ile doğrudan ilgili olmakta olan kullanıcı istatistiklerinin tutulması gerektiği belirtilmektedir. Mesleki etik ilkelerinin araştırmacının bilgiye erişimine engel olmaması gerektiği; bilgiye erişimin sınırlanmaması gerektiği belirtilmiştir. Kütüphanelerin teknolojik olarak geliştirilmesi önerilmiştir. Kütüphane kullanım kriterleri ortaya koyulması gerektiği belirtilmiştir.

Diş Hekimliği Fakültesi özelinde 'uygulamanın mesleki eğitimi olanlara ve bu ilkeler konusunda bilgi sahibi olanlara bırakılması yeterli olur' diye fikir beyan edilmiştir. Bu fikrin ortaya koyulmasında ilgili kütüphane yöneticisi, gerekli etiksel uygulamalarında üst yönetimin etik kuralların kütüphanede uygulanması konusunda kendi işlerine karışıldığı imasında bulunmuş olabilir (Detaya girilmemiştir).

Konunun biraz dışına çıkılarak, akademik tezlerin yasal nedenlerle ödünç verilmemesi kriterleri biraz gevşetilebilir, kütüphaneler arası kitap alıp-verme, ceza kesilip-kesilmemesi vb. standartlar ve parametreler reel hayata geçirilmelidir gibi farklı öneriler de getirilmiştir. Bu konularda yapılabilecek çeşitli düzenlemeler, ileride kütüphanecilik sempozyumlarında tartışmaya açılabilir.

Derme etiği, kataloglama etiği konusunda da çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Mesleki eğitim almayan personelin de, meslek ilkeleri konusunda eğitilmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Bir kütüphanenin kurallarına uzun süre görev yaparak alışan diğer mesleklerden personellerin sık aralıklarla sirkülasyonunun önüne geçilmesi önerilmiştir. Çünkü farklı fakülte kütüphanelerinde, birbirinden farklı bazı kurallar da uygulanabilmektedir. Bu durumun önlenmesi amacıyla, kriterlere uyulup-uyulmadığını görebilmek amacıyla denetmenler belirlenmesi gerektiği de önerilmiştir.

Tablo 4: Mesleki Etik İlkelerinin Geliştirilmesi Önerileri

SORU 3: Ankara Üniversitesi Kütüphanesinde mesleki etik ilkelerinin geliştirilmesi amacıyla önerileriniz nelerdir?		
KÜTÜPHANE	YÖNETİCİ	KÜTÜPHANECİ
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi	Kütüphane personelinin bilgileri güncellenmeli, kütüphane olanakları teknolojik olarak geliştirilmelidir.	Personel 1. Etik kurallar ile doğrudan ilgili olmakta olan kullanıcı istatistikleri tutulmalıdır. Her kütüphanede zorunlu olmalı ve zaman zaman diğer fakülte kütüphaneleriyle de karşılaştırılmalıdır. Personel 2. Yeterli yetkinlikte personelin bulunmaması büyük bir sorundur. Kütüphane teknolojik olarak geliştirilmelidir. Personel 3. Öneri yoktur.
Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi	Uygulamanın mesleki eğitimi olanlara ve bu ilkeler konusunda bilgi sahibi olanlara bırakılması yeterli olur diye düşünülmektedir.	Öneri yoktur.
Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	Mesleki etik ilkelerinin araştırmacının bilgiye erişimine engel yada zorlaştırıcı olanların (özellikle yasallık) tekrar gözden geçirilmesi ve yorumlanması gerekmektedir.	-
İletişim Fakültesi Kütüphanesi	Akademik tezlerin yasal nedenlerle ödünç verilmemesi kriterleri biraz gevşetilebilir. Kütüphaneler arası kitap alıp - verme, ceza kesilip - kesilmemesi vb. standartlar ve parametreler reel hayata geçirilmelidir. Mesleki eğitim almayan personelin de, meslek ilkeleri konusunda eğitilmeleri gerekmektedir. Personelin sık aralıklarla sirkülasyonunun önüne geçilmelidir.	-
Fen/Mühendislik Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	Öneri yoktur.
Hukuk Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	Öncelikle meslek etiği varlığının kabul görmesiyle başlanmalı; daha sonra personel kurum içi eğitimlere tabi tutulmalıdır. Derme etiği, kataloglama etiği konusunda da çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Sağlık Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Mesleki etik ilkelerinin araştırmacının bilgiye erişimine engel olmaması gerekmektedir. Bilgiye erişim sınırlanmamalıdır.	-
Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi	Araştırmacının bilgi erişim özgürlüğüne dokunulmamalıdır.	Personel 1. Öneri yoktur. Personel 2. Öneri yoktur.
Spor Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Kütüphane kullanım kriterleri ortaya koyulabilir. Bu kriterlere uyulduğunu görmek için denetmenler belirlenebilir.	-
Tıp Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	Öneri yoktur.
Veteriner Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-
Ziraat Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-
Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	Personel 1. Öneri yoktur. Personel 2. Öneri yoktur. Personel 3. Öneri yoktur.
Devlet Konservatuarı Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-
Güzel Sanatlar Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Kütüphanesi	Öneri yoktur.	-

5. GENEL DEĞERLENDİRME

Ankara Üniversitesi Birim Kütüphanelerinde çeşitli kadrolarda görev yapan meslek lisansı (arşivcilik, kütüphanecilik, bilgi ve belge yönetimi vb.) mezunu personelin; Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından 2010 yılında ilan edilen kütüphane mesleki etik ilkelerine karşı bakış açılarının öncelikle belirlenmesi, daha sonra bakış açıları arasındaki benzerlikler ve farklılıkların da karşılaştırılarak ortaya koyulması amacıyla yapılan çalışma sonucunda şu bulgulara erişilmiştir:

- Tablo 2'deki bilgiler göz önüne alındığında; 17 farklı kütüphanede 30 personelin Kütüphane Mesleki Etik İlkelerini bildikleri saptanmıştır. Tüm kütüphane yöneticileri ve kütüphaneciler, Kütüphanecilik Etik İlkeleri'ni bilmekte ve hizmetlerini, Kütüphanecilik Etik İlkeleri'ne uygun olarak sunmaktadırlar.

- Tablo 3'deki bilgiler göz önüne alındığında; 17 farklı kütüphanede 30 personelin Kütüphane Mesleki Etik İlkelerine uydukları gözlemlenmiştir. Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesinin de yasallık ilkesi konusunda katı davranıldığı belirtilmiştir. Hukuk Fakültesi Kütüphanesinde ise kurum genelinde kütüphanecilerin sayısının az olmasından dolayı, etik hassasiyet konusunda eksiklerin olabileceği belirtilmiştir.

- Tablo 4'deki bilgiler incelendiğinde; kütüphane personelinin bilgilerinin güncel tutulması ve kütüphanenin teknolojik olarak geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Etik kurallar ile doğrudan ilgili olmakta olan kullanıcı istatistiklerinin tutulması gerektiği belirtilmektedir. Mesleki etik ilkelerinin araştırmacının bilgiye erişimine engel olmaması gerektiği; bilgiye erişimin sınırlanmaması gerektiği belirtilmiştir. Kütüphane kullanım kriterleri ortaya koyulabilir. Bu kriterlere uyulduğunu görmek için denetmenler belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

- Hizmetlerini yerine getirirken bazı durumlarda ikileme düşen kütüphaneciler, etik kuralları göz önüne almaktadırlar.

- Kütüphaneciler sansüre karşı çıkmakta ve düşünce özgürlüğünü savunmaktadırlar.

- Telif haklarının korunmasına önem verilmektedir.

- Meslek eğitimi almamış kişilerin kütüphanede görev yapmalarının sorun olduğu ve bu durumun da etik sorunlara neden olduğu saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Etik kurallar, bir stratejidir ve kişilerin değerini artırır. Aynı meslek üyeleri arasındaki aidiyet duygusunu artırır, sorumluluk bilincini canlı tutar. Bu etmenlerden yola çıkılarak, Türkiye'de kütüphanecilik alanında yaşanan etik sorunları çözmek amacıyla yapılabilecek en önemli güncel uygulamalardan birisi Türk Kütüphaneciler Derneği ve diğer mesleki dernek, kurum ve kuruluşların kendi arasında etik alanında sürekli bir çalışma grubu oluşturmalarıdır. Bu çalışma grubu, 1996 yılında hazırlanan ve 2010 yılında güncellenen Kütüphanecilik Mesleki Etik İlkelerini yeniden ele alıp değerlendirmeli; günün ve gelecek en az 30 yılın teknolojik olanaklarını da göz önüne alarak güncellemeli ve her 5 yılda meslektaşlardan da katkılar alarak geliştirmelidir.

Araştırmamızda, tüm fakülte kütüphanecilerinin Kütüphanecilik Etik İlkeleri'ni bildikleri ve kütüphanelerinde hayata geçirdikleri saptanmıştır. Personellerin kütüphanecilik etiğinin ne olduğuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, Türk Kütüphaneciler Derneğinin yayımladığı Mesleki Etik İlkeleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Çalışanların verdikleri cevaplarda mesleki işbirliği ve dayanışma

konularına çok fazla değinmedikleri tespit edilmiştir. Personelin özellikle, gelişen teknoloji ile birlikte meslek etiği konusu da dâhil olmak üzere, kullanıcı hizmetleri, bilgiye erişim, araştırma yöntemleri gibi konularda edindikleri bilgilerin güncelleştirilmesi gerektiği görülmüştür.

Çalışmada üzerinde durulan alan, Ankara Üniversitesi Kütüphaneleridir. Bu açıdan çalışmanın, Türkiye'deki diğer üniversite kütüphanelerini kapsayacak şekilde genelleştirilmesi mümkün değildir. Bu çalışma Türkiye'de kütüphanecilik etiğinin gelişimine yardımcı olabilir. Çalışma bulguları, ileride bu konuda araştırma yapmak isteyen akademisyenlere, kütüphane çalışanlarına yardımcı olabilir.

Bu doğrultuda araştırma sonuçlarına katkı olarak öne sürülebilecek öneriler şunlardır:

- Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi özelinde, görev yapan kütüphaneci sayısı (4 kişi) yetersizdir. Bilgi ve Belge Yönetimi bölümüyle aynı binayı paylaşan kütüphanenin, daha fazla meslekten personele ihtiyacı vardır. Hatta yazma eserler, eski tarihi antikalar vb. değerli eserleri dermesinde bulunduran bu kütüphanede, mümkünse çalışan tüm personel bilgi ve belge yönetimi mezunu olmalıdır. Böylece hem kütüphane hizmetleri, hem de dermeye verilen önemin etiksel açıdan gelişmesi sağlanabilir.

- Hukuk Fakültesi Kütüphanesi özelinde, görev yapan kütüphaneci sayısı yetersizdir. Çünkü bu fakülte kütüphanesi yalnız başına, birçok Anadolu Üniversitesinin Merkez Kütüphanesinden daha büyüktür ve daha geniş bir dermeye sahiptir. Derme kalitesi açısından ise Türkiye'de eşsiz bir kütüphanedir. Bu kütüphanede, kütüphaneci sayısı arttırılmalı, iş yoğunluğu olduğundan dolayı personel ödülle teşvik edilmeli, hem de konu uzmanı olması açısından en az 2 hukuk fakültesi mezunu uzman personel çalıştırılmalıdır. Çünkü kütüphane etiğinin, kurum içerisinde geliştirilmesi konusunda bu fakülte personeli öncü durumda olabilir.

- Sağlık Fakültelerinde (Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Veteriner, Ziraat, Sağlık Bilimleri), tıp konusunda eğitim almış çok sayıda Öğretim Görevlisi personel çalıştırılmaktadır. Fakat etik konusunda eğitim almış olan kütüphaneciler bu fakültelerin kütüphanelerinde Öğretim Görevlisi kadrosunda görev yapamamaktadır. Kütüphanecilerin etik alanındaki bilgilerinden de yararlanılmalıdır. Bu eksiklik giderilmelidir.

- Ankara Üniversitesi genelinde, meslek eğitimi almış personel sayısı aşırı şekilde yetersizdir. Yakın zamanda emekli olma durumu olan 4-5 Öğretim Görevlisi personel durumu da göz önüne alınınca; kuruma en kısa sürede en az 10-15 arasında meslekten lisans mezunu kütüphaneci ve 4-7 arasında Öğretim Görevlisi istihdam edilmelidir. Bunun yanında Yüksek Lisans eğitimi bitirmiş, doktora eğitimine devam eden meslek mezunu personellerin de en kısa sürede hak ettikleri Öğretim Görevlisi kadrolarını elde edebilmeleri amacıyla; kurumiçi ve/veya kurumiçi-kurumdışı yarışma sınavları açılmalıdır.

- Etik konusunda mesleki yayın yapan kütüphaneciler kadrolarına bakılmaksızın (idari, akademik) maddi ve manevi olarak teşvik edilmelidir.
- Kütüphane personellerinin mesleki bilgileri güncellenmeli ve kütüphaneler teknolojik olarak geliştirilmelidir.
- Kütüphaneciler, kullanıcılara her zaman nazik olmalıdırlar.
- Kullanıcıların her türlü dini duygularına karşı da saygılı olunmalıdır.
- Kütüphane yöneticileri, personelin görev dağılımı konusunda etik ihlale sebebiyet vermemelidirler.
- Kullanıcı memnuniyetini ölçebilmek amacıyla, kullanıcı istatistikleri tutulmalı ve bu istatistikler diğer birim kütüphaneleriyle karşılaştırılmalıdır.
- Kullanıcı memnuniyetinin artırılması amacıyla, kütüphaneler arası ödünç vermede, kullanıcılara kitap geciktirmeden dolayı cezai işlemlerin uygulanması vb. konularda standartlar ve parametreler belirlenmelidir.
- Kütüphanelerde bilgi kaynaklarının sınıflanması ve kataloglamasında bilerek yanlış işlem yapmak vb. etik ihlallerin yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Bilgi akışının ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla, kütüphane personelinin sık aralıklarla sirkülasyonunun önüne geçilmelidir.
- Kütüphane kullanım kriterleri ortaya koyulabilir. Bu kriterlere uyulup uyulmadığını görmek için, deneticiler belirlenebilir. Bu deneticiler, üniversitenin kendi iç denetim ve teftiş birimlerinden seçilmelidir.
- Etik ihlaller yapan her kim olursa olsun (öğrenci, personel, akademisyen vb.) mutlaka uyarılmalıdır. Sorunların görmezden gelinmesiyle, etik ihlallerin daha da fazlaşacağı unutulmamalıdır.
- Derme etiği ve kataloglama etiği konusunda da çalışmalar yapılmalıdır. Derme etiği ile, fakülte kütüphanesinin kuruluş amacına uygun materyallerin bulunması kast edilmektedir. Örneğin Veteriner Fakültesi Kütüphanesinde hukuk kitapları olmamalıdır. Kataloglama etiği ile kast edilen durumda, kütüphanecinin bazı eserleri istediği farklı sınıflama numaraları ile değil, LC veya DOS Sınıflama Sistemlerine uygun şekilde kataloglamasıdır. Örneğin kamu yönetimi ile ilgili olan kitapların, Hukuk Fakültesi Kütüphanesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesinde farklı numaralar ve hatta farklı otorite dizinleri ile sınıflandırılması durumunun olmaması gereklidir.

- Araştırma kapsamındaki kütüphanelerde çalışan kütüphaneci sayısının artırılması, bilgi hizmetlerinin niteliğini etkileyecektir.

- Kütüphanelerde görev yapan kütüphaneciler, mesleki işbirliği ve dayanışmaya özen göstermelidirler. Kütüphanecilerin motive ve takdir edilmeye ihtiyaçları vardır. Motivasyon kaynağı olarak; yurtiçi-yurtdışı geziler, görevde yükselebilmek olanaklarının tanınması, yabancı dil kurslarında indirim sağlanması vb. olanaklar sağlanabilir.

- Ankara Üniversitesi Birim Kütüphaneleri personelinden daha fazla verim alabilmek ve meslek etiği olarak personelin tam olarak donatılması amacıyla, katılımcı yönetim tarzı benimsenmelidir.

- Sonuç olarak, kütüphanecilik mesleki etiğine dikkat edilerek verimli şekilde uygulandığı bir kurum olan Ankara Üniversitesi; kütüphanecilik, arşivcilik ve bilgi yönetiminde etiğin uygulanması konusunda Türkiye'deki diğer üniversitelere örnek olabilecek durumdadır ve gün geçtikçe de gelişimine devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, S. A. (1997), “Bilgi Hizmetlerinde Ahlâkî İlkeler”, Bülent Yılmaz (Yay. Haz.), *31 Mart-6 Nisan 1997, 33. Kütüphane Haftası Bildirileri*, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 134-139.
- Bezirci, P., Sağlık, Ö. (2015), “Üniversite Kütüphanecilerin Mesleki Etik Algısı: İstanbul’da Bulunan Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Üzerine Bir İnceleme”, Hasan Sacit Keseroğlu, Güler Demir, Ersan Bitri ve Ayşenur Güneş (Yay. Haz.), *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu (3-5 Eylül 2014) Etik: Kuram ve Uygulama*, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 288-313.
- Dalkıran, Ö., Yılmaz, B. (2015), “Ankara’daki Üniversite Kütüphanecilerinin Düşünce Özgürlüğü Konusunda Yaklaşımları”, (Yay. Haz.) H. S. Keseroğlu, G. Demir, E. Bitri ve A. Güneş *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve Uygulama, 3-5 Eylül 2014*, İstanbul, Hiperlink, 103-135.
- Dole, W. V., Hurych, J. M. ve Koehler, W. C. (2000), “Values for Librarians in the Information Age: An Expanded Examination”, *Library Management*, 21(6): 285-297.
- Ekiz, D. (2003), *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Ankara, Anı Yayınları.
- Felsefe Sözlüğü (2002), Hazırlayanlar Güçlü, A., Uzun, E, Uzun, S. ve Yolsal, Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Fenerci, T. (2003), “Kütüphanecilik ve Disiplinlerarası Niteliği”, *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3): 283-293.
- Ishikawa, K. (1985), *What is Total Quality Control? The Japanese Way*, London, Prentice-Hall.
- İnal, K. (1996), “Sosyalist Etik”, *Gelecek Dergisi*, 1-3 Kasım-Aralık, 3-7.
- Kaptan, S. (1998), *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara, Tekışık Yayınları.
- Karasar, N. (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Araştırma Eğitim Danışmanlık Yayınları.
- Kızıllöz, T. (2017), “Ankara’daki Üniversite Kütüphanecilerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinç ve Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü*, Ankara.
- Koehler, W. C., Hurych, J. M., Dole, W. V. ve Wall, J. (2000), “Ethical Values of Information and Library Professionals – An Expanded Analysis”, *International Information & Library Review*, 32: 485-507.
- Koehler, W. C., Pemberton, J. M. (2000), “A Search for Core Values: Towards a Model Code Ethics for Information Professionals”, *Journal of Information Ethics*, 9(1): 26-54.

Kuçuradi, I. (2000), *Felsefi Etik ve Meslek Etikleri*, Harun Tepe (çev.), Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 17-32.

Mchugh, F. P. (1992), *İş Ahlakı (ethics)*, Ankara, Detay Yayıncılık.

Mengüşoğlu, T. (1965), *Değişmez Değerler, Değişen Davranışlar*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Ocaklı, E., Soğuksu, D. (2005), “Kütüphanelerde Kullanıcı Gizliliği”, Aytaç Yıldızeli ve Hatice Kübra Bahşıoğlu (Yay. Haz.), *ÜNAK'05 Bildiriler: Bilgi Hizmetlerinin Organizasyonu ve Pazarlaması 22-24 Eylül 2005 İstanbul*, İstanbul, Kadir Has Üniversitesi, 192-208.

Önal, İ. (2005), “Mesleki Yeterlilik ve Etik”, Mehmet Emin Küçük (Yay. Haz.), *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan*, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 255-260.

Özan, M. B., Polat, H., Gündüzalp, S. ve Yaraş, Z. (2017), “Etik Kodlara İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri ve Etik Kod Önerileri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1): 43-52.

Özbay, O., Kuzucuoğlu, A. H. (2018), “Acil Durum Kriz Yönetim Sistemi”, *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 29 (Ekim -Kasım - Aralık).

Öztemiz, S. (2012), *Bilgi Teknolojilerinin Statü Bağlamında Bilgi Profesyonelliğine Yansımaları: Ankara'da Çalışan Kütüphaneciler Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Subaşıoğlu, F. (1997), “Kütüphanecilik Mesleğine Etiksel Bir Yaklaşım”, *Türk Kütüphaneciliği*, 11(2): 467-478.

Şeşen, Y. (2020), “Bilgi Yayımının Sınırları: İletişim Etiği Unsurları”, Dr. Öğr. Üyesi Duygu Ünalın, Dr. Öğr. Üyesi Şeyhmus Doğan (ed.). *Küresel Dünyada İletişimin Dijital Yüzleri*, Konya, Eğitim Yayınevi. [ISBN: 9786057786876], 203-214.

Tepe, H. (1997), “Etik ve Meslek Etikleri: Kavram ve Sorunlar”, 3. *Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi*, 71-75.

Toplu, M. (2007), “Kütüphaneciliğin Etik Sorunu ve Türkiye Yaklaşımı”, *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2): 186-217.

Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri (2005), Türk Kütüphaneciler Derneği, 7, <http://kutuphaneci.org.tr/bildirgeler/mesleki-etik-ilkeleri/>, Erişim Tarihi: 03.02.2020.

Vural, B. A., Coşkun, G. (2011), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1: 1-27.

Yıldızeli, A., Çolaklar, H., Güneş, G. (2009), “Web’den Tıp Fakülteleri Etik Kurullarının İncelenmesi”, *V. Tıp Etiği Kongresi, 13-15 Kasım 2008*, Ankara.

Yılmaz, B. (2009), “Bilgi ve Belge Yönetiminde (kütüphanecilikte) Etik: Kuramsal Bir Yaklaşım”, Feyzi Uluğ ve diğerleri (Haz.), *Kamu Etiği Sempozyumu 25-26 Mayıs 2009*, Ankara: T.O.D.A.İ.E., 395-404.

Yılmaz, B. (2015), “Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği ya da İyi Kütüphaneci Olmak”, *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu: Etik: Kuram ve Uygulama, Kastamonu (3-5 Eylül 2014)*, İstanbul, Hiperlink, 136-143.

Zan, B. U., Yazıcı, A., Yazıcı, S. (2016), “Kütüphanecilik Etiği Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *Journal of Human Sciences*, 13(3): 5826-5841.

Yasin Şeşen, Hitit Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Lisans Bölümünden mezun olmuştur. 2017 yılında TODAİE Kamu Yönetimi Yüksek Lisans programını bitirmiştir. 2019 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Yüksek Lisans programını bitirmiştir. 2019 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Doktora programında (Doktora yeterlik aşamasında) eğitimine devam etmektedir. Yazarın yayınlanmış durumda; 10 ulusal/uluslararası makalesi, 8 ulusal/uluslararası bildirisi, 2 bilimsel kitabı, 1 bilimsel kitap editörlüğü ve 4 kitap bölümü bulunmaktadır.

Yasin Şeşen is a lecturer at Hittite University. In 2010, he graduated from Ankara University Faculty of Language and History-Geography with a Bachelor's Degree in Information and Document Management. In 2017, TODAİE graduated with a Master's Degree in Public Administration. In 2019, he completed her Master's Degree in Information and Document Management at the Institute of Social Sciences of Ankara University. As of 2019, he is continuing her education in the Information and Document Management PhD Program (PhD Qualification Stage) of the Institute of Social Sciences of Ankara University. Author's published case; 10 National/International Articles, 8 National/International Papers, 2 Scientific Books, 1 Scientific Book Editorship and 4 Book Chapters.